

MONEDE ANTICE ȘI MEDIEVALE DIN SPAȚIUL PRUTO-NISTREAN DESCOPERITE ÎN ANII 1918-1940

Elena ARCUȘ, Facultatea de Istorie și Filosofie

Pentru a înțelege evoluția cercetărilor în domeniul numismaticii care au avut loc în spațiul pruto-nistrean în perioada 1918-1940 trebuie de amintit câteva aspecte ce țin de etapa anterioară. Un moment important a fost înființarea Societății Numismatice Române în anul 1903. Ca local pentru ședințele comitetului și pentru întrunirile membrilor a servit cancelaria Muzeului Național de Antichități. Odată cu formarea statului român modern, întregit cu

teritoriile ce fuseseră sub stăpânire străină, pentru comunitatea științifică se puneau probleme noi. În primul rând, câmpul de activitate trebuia extins și asupra acestor teritorii, care până atunci nu fusese cercetate decât în mod superficial din unghiuri de vedere străine; al doilea, numismații și colecționarii de acolo trebuiau puși în legătură mai strânsă cu Societatea Numismatică Română și înscriși între membrii ei. Un moment important l-a constituit activitatea lui Vasile Pârvan, care a dorit înființarea a cât mai multe muzee locale și regionale, motiv pentru care a sprijinit atât moral, cât și material înființarea și dezvoltarea multor muzee, unele deja existente. Pentru teritoriul dintre Prut și Nistru, de astfel de sprijin de a beneficiat Secția Cetatea Albă (organizată în anul 1919 de Paul Nicorescu). În paralel cu activitatea muzeistică, în Basarabia, în perioada interbelică, se remarcă două reviste de mare prestigiu intelectual: Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău și Arhivele Basarabiei.

În același timp, în Rusia, dezvoltarea numismaticii a fost întreruptă de schimbările sociale de la începutul secolului XX. Activitatea societăților științifice și a instituțiilor arheologice a încetat, iar mai apoi acestea au fost închise forțat în perioada 1919-1924 de către puterea sovietică, fiind, astfel, distrusă o rețea largă de societăți, inclusiv numismatice.

Pentru perioada 1918-1940, numărul descoperirilor de monede antice este mult mai mic în comparație cu perioada precedentă, iar informațiile despre acestea sunt mai reduse. Aceasta se explică și prin considerentul că a încetat acea propagandă din timpul guberniei efectuată prin circulare și dispoziții ale organelor de stat, care promiteau anumite remunerații pentru monedele găsite, stimulând interesul de a găsi monede și de a informa autoritățile. Pe când în perioada de după 1918, când teritoriul dintre Prut și Nistru a devenit parte componentă a României, problemele de patrimoniu nu au fost impuse pe primul plan, fiind necesară, mai întâi, o integrare a tuturor provinciilor, iar nivelul cercetărilor era altul. Așa cum menționa Vasile Pârvan: „era necesară întocmirea unui program mai avansat, mai bine structurat de săpături arheologice în vederea clasificării celor mai importante probleme fundamentale ale Istoriei României, care la moment avea nevoie de schimbări nu numai pe plan cultural”.

În ceea ce ține de descoperirile numismatice propriu-zise din această perioadă, e cam dificil de le început. Într-un fond ce conține materiale ale profesorului P.Dragonov este prezentată o listă a izvoarelor ce ar putea servi în studierea istoriei Basarabiei, printre ele sunt enumerate și unele monede, însă, cu excepția tezaurului din Anadol, nu există informații privind contextul istoric al tezaurului, în ce an au fost descoperite aceste monede, în ce localități și de către cine. Se poate sigur de spus, că acestea au fost descoperite până în anul 1928, adică anul când a decedat P.Dragonov (1857-1928). Printre monedele enumerate este și o monedă din Akkerman, cu inscripția Basileos Lisimahos, o monedă din timpul împăratului Traian și monede din timpul lui Alexandru Macedon descoperite în Basarabia de sud, lista fiind prezentată în felul

următor: monedă din Akkerman cu inscripția Basileos Lisimahos, monedă din timpul împăratului Traian, monedă moldovenească din 1441-1442, monede bătute din metalul tunurilor turcești pentru Moldova și Valahia. Monede moldo-valahe din timpul lui Ștefan cel Mare, monede de pe timpul lui Alexandru Macedon din Basarabia de Sud (s.Anadol – un tezaur de monede de aur); monede Căpceak descoperite în Basarabia de Sud.

Lista descoperirilor este continuată de cea de lângă satul Larga (raionul Briceni), unde în anul 1922 a fost găsit un tezaur compus din dinari romani imperiali cu diferiți emitenți de la Galba la Iulia Domna.

În anul 1935, în dosarele de arhivă e prezentat un tablou produs de inventarierea averii mobile a Muzeului Național Chișinău în zoologie, agronomie cu botanică, arheologie, bibliotecă, gospodărie, antropologie și în numismatică inclusiv, unde sunt menționate și 3 monede, o insignă, fără a fi indicate și alte informații referitoare la acestea. În anul 1936, în Taraclia, în timpul lucrărilor de câmp, țăranii au găsit un tezaur ce ar fi conținut câteva sute de monede de argint. O mare parte din monede a fost vândută unui giuvaergiu din orașul Tighina. Din componența tezaurului s-au păstrat 4 denari romani din timpul împăraților: Traian (98-117), Hadrian (117-138), Antonius Pius (138-161) și Marcus Aurelius (161-180). Tot în partea de nord a raionului Reni, iarăși nefiind cunoscut cu exactitate anul, dar se știe că până la 1941, în circumstanțe necunoscute a fost găsit un stater de aur din timpul domniei lui Alexandru al III-lea. Acest stater este similar cu staterii din tezaurul de la Anadol.

Moneda medievală descoperită în Basarabia interbelică reflectă diversitatea sistemelor monetare ale statelor europene. Prima descoperire cunoscută din această perioadă datează din anul 1923, fiind localizată la cetatea din Akkerman, unde a fost găsită o monedă de bronz din timpul regelui armean Hethum I (1226-1270). Tot aici, anterior, la începutul secolului XIX au mai fost găsite două monede ale regilor armeni Hethum I și Hethum II (1290-1305).

Următoarea descoperire cunoscută datează din vara anului 1936, în satul Purcari (raionul Ștefan Vodă), unde în timpul lucrărilor agricole a fost găsit un tezaur de monede care a fost împărțit între descoperitori. Din componența acestui tezaur, ulterior, au fost trimise Muzeului de Antichități din București de către tribunalul din Akkerman mai multe monede de aur cu greutatea totală de 0,385 kg. Setul transmis la București includea și o monedă de aur de 3,4083 gr, 3 cercei de argint, 2 inele de argint, fragmentele vasului de lut în care au fost păstrate. După emitent, monedele au fost apreciate ca, poloneze (Ștefan Bathori (1576-1586) – 22 de monede, Sigismund III Vasa (1587-1632) – 148 de monede), și austriece (Rudolf II Habsburg (1576-1608) – 1 ducat din anul 1586). Cele mai timpurii monede din tezaur sunt din timpul lui Ștefan Bathori, iar cele mai târzii – din timpul lui Sigismund III Vasa.

În vara anului 1938, în satul Ciolpeni (raionul Criuleni), în urma lucrărilor agricole, țăranii au găsit un tezaur din monede mici de cupru. O parte din aceste monede a fost luată de un membru al judecătoriei din județul Lăpușna,

iar altă parte, constituită din 636 de monede, a ajuns în fondurile Muzeului de Antichități din București. Acest tezaur conținea monede ungare (Ferdinand I Habsburg (1525-1564), 3 denari (2 din 1548)), poloneze (Sigismund III Vasa (1587-1632) – 32 de șilingi din 1623; Ioan II Cazimir Vasa (1649-1668) – 12 solizi din 1652), prusace (Georg Wilhelm (1619-1640) – 10 șilingi, Friedrich Wilhelm (1640-1657) – 13 șilingi), monede ale Țării Românești (Mihnea III (1658-1659) – 1 solid din anul 1658), elvețiene (Gustav II Adolf Vasa (1611-1632) – 93 șilingi (Riga – 17, Elbing – 76); Christina Augusta (1632-1654) – 306 șilingi (Riga – 8, Livonia – 73, Elbing – 36); Carl X Gustav (1654-1660) – 57 șilingi (Riga – 8, Livonia – 49) și 109 monede false. Cele mai timpurii monede din acest tezaur datează din anul 1548, iar cele mai târzii sunt din anii 60 ai secolului al XVII-lea.

În anii '30 ai secolului XX, în satul Purcari a fost găsită o monedă bizantină a lui Constantin IX Monomah (1042-1055).

În concluzie, se poate de spus că în această perioadă documentarea descoperirilor și cercetările numismatice nu au fost la fel de intense, dar nici descoperirile identificate nu au fost la fel de multe precum în perioada anterioară, monedele recuperate au ajuns, fie în Muzeul de Antichități din București, fie la Muzeul din Chișinău.

Bibliografie:

1. Ahiva Națională a Republicii Moldova, fond 1262, inventar 1, dosar 5.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond 2011, inventar 1, dosar 91.
3. BOLDUREANU, A. *Emisiunile monetare de Sadagura. Conspecte numismatice* (II). Chișinău, 2012 p. 26-30.
4. *Buletinul Societății Numismatice Române*. Partea I. București, 1933.
5. ИЗБАШ Т.А. *Становление и развитие античной нумизматики Северного Причерноморья в России в XVIII - первой четверти XX вв.* Одесса, 2004.
6. НУДЕЛЬМАН, А.А. *Неизданные монетные клады XVI-XVII вв. из Днепровского-Прутского региона. В: Средневековые памятники Днепровского-Прутского междуречья.* Кишинев, 1988.
7. НУДЕЛЬМАН, А.А. *Очерки истории монетного обращения в днестровско-прутском регионе.* Кишинев, 1985.
8. НУДЕЛЬМАН, А.А. *Типография кладов и находок единичных монет.* Кишинев, 1976.